

Міжнародна науково-практична конференція
“Міжнародні тенденції та перспективи розвитку
в освіті та науці в умовах глобалізації”
до 100-річчя академіка Степана Дем'янчука
(м. Рівне, 13 листопада 2025 року)

РОЗВИТОК ДРУЖНИХ СТОСУНКІВ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ГРИ

Терновик Наталія

*кандидат психологічних наук,
професор кафедри психології*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Тотовицька Ірина

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Психологія»*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Період підліткового віку є особливо значущим для становлення особистості, адже саме в цей час активно формуються соціальні навички, розширюється коло спілкування, з'являється потреба у дружніх стосунках та груповій підтримці. Дружба стає важливим чинником соціалізації, а невміння вибудовувати взаємини з однолітками нерідко призводить до емоційної ізоляції, зниження самооцінки, конфліктної чи девіантної поведінки. Тому актуальною є проблема пошуку ефективних засобів розвитку дружніх стосунків у підлітків, серед яких важливе місце посідає гра.

Гра виступає унікальною формою діяльності, яка не лише виконує розважальну функцію, а й формує моральні цінності, навчає соціальних норм і правил взаємодії. У підлітковому віці змінюється характер ігор: на зміну дитячим сюжетно-рольовим приходять колективні, спортивні, інтелектуальні, психологічні, які орієнтовані на групову взаємодію. Такі ігри створюють умови для вироблення умінь домовлятися, розподіляти ролі, підтримувати один одного, що є підґрунтям для розвитку дружніх стосунків [2].

Потреба у спілкуванні, обміні інформацією, дружба є одним з головних пріоритетів у життєдіяльності сучасної людини, яке набуває значення великого та головного способу управління суспільством. З того часу, як людина з'ясувала, що без спілкування не може прожити, вона постійно виявляє цілеспрямоване прагнення отримувати нову інформацію.

Насамперед вона необхідна людині, для щоб знайти близьких по інтересах до себе осіб, мати тему для розмов, та обговорень. І спілкування та дружба є одними із найбільш важливих складових частин сучасного життя.

Для підліткового віку характерний помітний розвиток почуття особистої дружби, справжньої потреби у дружньому спілкуванні. Мотиви дружби стають більш глибокими. Дружать вже не тільки тому, що сидять за однією партою або живуть в одному будинку, як це часто буває у молодших школярів, а на ґрунті спільних інтересів, захоплень, спільної діяльності, взаємної поваги і симпатії, довіри і розуміння, споріднених поглядів і смаків. Якщо дітям молодшого віку притаманна самотність, то підліток не схильний пасивно чекати, коли прийде дружба. Він активно прагне знайти близького товариша, друга, серед своїх однолітків, випробовує їх у якості друга [1].

Д. Ельконін і Т. Драгунова говорять про наявність спеціальної діяльності з пошуку друга, що носить, за їх термінологією, «орієнтовно споживчий» характер. Дружні стосунки в підлітковому віці є більш глибокими, змістовними і стійкими, носять емоційно напружений характер. Припинення дружніх стосунків часто сприймається дуже болісно.

Детально досліджував товариські і дружні взаємини підлітків І. Страхов. Він розрізняє три основні форми взаємовідносин підлітків – товариськість, товариство і дружбу, які є важливим фактором розвитку їх особистості. Товариськість передбачає виконання разом спільних справ, контакти в навчальній роботі, у трудовій діяльності, у проведенні дозвілля, взаємодопомога різних видів. Все це супроводжується специфічною емоційною атмосферою спілкування [4].

Потреба підлітка реалізувати себе в спілкуванні з однолітками виникає тому, що вони стають своєрідним дзеркалом, яке відображає подібність та відмінність підлітка з ними. Однолітки стають еталоном для наслідування, за ним підліток звіряє свої цінності, оскільки останні можуть бути такими ж, як і в інших особистостей. Потреба бути прийнятим середовищем значущих людей, страх бути відкинутим є головними в спілкуванні підлітка.

Для підлітків стосунки з однолітками – це відношення принципової рівності, що дозволяє дітям бути рівноправними учасниками всіляких справ. Ставлення дитини до однолітків (особливо до друзів) будується згідно з певними нормами дорослої «моралі рівності», а в основі стосунків з дорослими все ж таки є «дитяча мораль» послуху. В результаті чого можливі такі наслідки: через стосунки з однолітками в підлітковому віці більш повно проявляється, так зване, спілкування співробітництва. Стосунки з дорослими стають менш значущими для формування особистості підлітка та його дорослості, спілкування з однолітками приносить підліткам більше духовного задоволення, ніж з дорослими. Ще

В. Сухомлинський писав, що вже у 13-14 - літніх підлітків основою дружби, частіше стають духовні інтереси і потреби, ніж захоплення якимось іншим видом праці [6]. Спілкування стає суб'єктивно більш необхідним і значущим.

У дружбі підліток починає визначати орієнтири, життєво важливі для його поведінки, постійно порівнюючи те, що він робить з тим, що від нього чекають інші. Дружба з певною групою однолітків виникає з різних причин. Якщо в значущій групі, з якою спілкується підліток, цінується сила, витривалість, спритність тощо, то він об'єднується з однолітками, які мають ці фізичні якості. Така дружба сприяє тому, що підліток буде займатися фізичними вправами або спортом. Він буде відчувати себе захищеним. В основі такої дружби лежить навіювання, підліток хоче бути таким же, як інші, тому наслідує манеру поведінки та спілкування.

Дружба підлітків тісно пов'язана з формуванням емпатії, довіри, здатності до взаємодопомоги. Науковці (Л. Виготський, Д. Ельконін, І. Бех, О. Запорожець) зазначають, що гра виконує роль «соціального тренажера», де підлітки апробують моделі поведінки, вчать вирішувати конфлікти, регулювати емоції. Через гру відбувається «проживання» соціальних ситуацій, що сприяє закріпленню позитивних моделей спілкування.

До основних критеріїв ефективності гри у розвитку дружніх стосунків належать:

- емоційні (переживання радості від спільної діяльності, формування позитивного ставлення до партнерів);
- комунікативні (уміння висловлювати власні думки, слухати інших, досягати згоди);
- морально-ціннісні (взаємоповага, справедливість, готовність допомогти);
- поведінкові (здатність уникати агресії, конструктивно вирішувати суперечки, проявляти командну єдність).

У сучасній психології значна увага приділяється питанням використання ігрових методів у профілактиці конфліктів, формуванні колективної згуртованості та соціальної компетентності підлітків. Практика показує, що групові психологічні ігри, інтерактивні вправи, тренінгові методики сприяють зниженню рівня агресивності, розвитку толерантності та підтримують формування стабільних дружніх взаємин [7].

Проте залишається невирішеним питання пошуку універсальних методик, які б враховували індивідуально-психологічні особливості підлітків. Недостатньо дослідженим є також вплив цифрових ігор на розвиток дружби: з одного боку, вони розширюють можливості для

комунікації, з іншого – можуть призводити до поверхневості взаємин та ізоляції у віртуальному середовищі.

Таким чином, гра є потужним засобом розвитку дружніх стосунків у підлітковому віці, оскільки поєднує в собі емоційний, комунікативний і соціально-виховний потенціал. Її застосування у виховній та психологічній практиці сприяє формуванню соціальної зрілості, попередженню дезадаптивних форм поведінки, підвищенню якості міжособистісних відносин. Водночас дана проблема потребує подальших наукових розвідок, спрямованих на удосконалення методів ігрової взаємодії, що сприятиме гармонійному розвитку підлітків у сучасному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белякова С., Шовкова К. Соціально-психологічні особливості розвитку особистості сучасного підлітка. Молодий вчений. 2018. № 5(57). С. 454–458.
2. Карпова О.О. Особливості поведінки підлітків під час війни. У: Освіта і наука – 2023; 3-7 квіт. 2023; Київ. Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова. 2023. С. 113-114.
3. Коханова О. Проблема становлення особистості в період дорослішання. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Психологічні науки: збірник наукових праць / за ред. І. Савенкової. 2017. № 2 (18), листопад 2017. С.113-117.
4. Мащенко В. Моніторинг індивідуального розвитку особистості підлітка. В. Мащенко. Психолог. 2003. № 28. С. 11 – 15.
5. Морська Л. Кіберпростір і перспектива формування особистості школяра. Л. Морська. Щомісячний науково-педагогічний журнал «Молодь і ринок» – 2010. – № 3 (62). – С. 28 – 32.
6. Токарева Н., Шамне А., Макаренко Н. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу : монографія. Кривий Ріг, 2014. 309 с.
7. Andrew MB, Joanne EJ. The importance of health literacy in physiotherapy practice. Journal of Physiotherapy. 2010. 56 (3):149-151. doi: [https://doi.org/10.1016/S1836-9553\(10\)70018-7](https://doi.org/10.1016/S1836-9553(10)70018-7)
8. Koreniov MM, Danylenko HM. Health of school-aged children: problems and solutions. Journal of the Academy of Medical Sciences of Ukraine. 2007. 3:526-32.
9. Palfrey J. Born Digital. Understanding the first generation of digital natives / J. Palfrey, U.Gasser. – New York, 2008. – P. 7.
10. Popovici D.-V., Buică-Belciu C. Self-concept Pattern in Adolescent Students with Intellectual Disability. Procedia: Social and Behavioral Sciences. 2013. Vol. 78. P. 516–520.